

Szvjatoszlav Richter Magyarországon

A fenti címmel jelent meg idén az Akkord Kiadó gondozásában az 1997-ben elhunyt világhírű zongoraművész magyarországi fellépéseiről szóló kritikákat, írásokat egybegyűjtő könyv, amelyhez egy, csak a könyvvel együtt kapható CD is társul. Hogy a könyv a CD melléklete, vagy fordítva, nehéz eldönteni. Mindkettő megállja önmagában is a helyét, de így együtt az igaziak.

A felvételek válogatásakor a szerkesztő Papp Márta megpróbálta a legemlékezetesebb magyarországi Richter-koncertek legemlékezetesebb pillanatait egybegyűjteni – a könyv végiglapozása-olvasása és a hanganyag ismerete alapján nekem úgy tűnik, sikerrel. Az iménti mondat szóismétlése nem véletlen: Richterről csak szuperlatívuszokban lehet beszélni, a leg-ek emlegetése nála nehezen kerülhető ki. Noha a könyv színes, változatos olvasmányt kínál, érdekes a róla, koncertjeiről készült írások olvasása stilisztikai szempontból is, hányféleképpen képesek ugyanazokat a leg-eket írásban visszaadni zenei újságíróink; a kötet jóformán egyfajta szinonima-szótárként is kezelhető. Számomra úgy tűnik, a zseniális zongorista hatására az újságírók is szebben, kifejezőbben fogalmaztak – hogy a míves kritika ma a szakma hígulása vagy a richteri zsenik hiánya miatt nem jellemzője az újságírásnak, nem tudom. Lehet, hogy csak a jó negyven évnyi válogatott anyag keresztmetszete sikerült ilyen jól. Akármelyik is, Papp Márta munkáját mindenképpen dicséret illeti.

Ha valaki a lemezt hallgatja meg először, ne várjon steril hangzást, elsősorban felvételtechnikailag ne. Zongoratechnikailag nem sok kívánnivalót hagy maga után az anyag, noha Richtert a zene jobban érdekelte, mint a precizitás. A felvételek közül természetesen különösen a régebbiek sisteregnek, zörögnek, s helyenként persze a közönségzaj sem nevezhető elenyészőnek, de ezek ellenére átsüt a felvételeken valami, ami valószínűleg a helyszíni élménynek csupán töredéke, de ami még így is óriási élménnyé teszi bármilyen stílusú zene hallgatását Richter interpretálásában. Nyilván vannak az olvasók között olyanok, akik – hozzám hasonlóan – személyesen nem élhették át a Richter zongorázása nyújtotta katarzist. Nekik azt javaslom, a könyvvel kezdjék. Teljesebb képet és élményt kapunk Richterről-Richtertől, ha már bizonyos mértékig rabjai lettünk személyiségének, ha csak kortársai, pályatársai, kritikussai rajongó sorai olvastán is. Mondom ezt annak ellenére, hogy magam úgy „fedeztem” fel a kiadványt, hogy félfüllel hallottam a más által felrakott CD-t, s rögtön megkérdeztem: „Ki játszik ilyen nagyszerűen Mozartot?”

A Richtert ismerőknek is kiváló olvasmányt és hallgatnivalót kínál a kiadvány. Nem csupán nosztalgiázásra jó a könyv és a lemez, de biztos vagyok benne, hogy a Richter-rajongók is találnak újdonságot, eddig ismeretlen adalékot a kötet forgatásakor. Számos titokról, misztikumról, legendáról is fellebbentik a fátylat az írások, illetve a ritka, de precíz és gondos lábjegyzetek. Ugyanakkor néhány legenda még misztikusabb lesz. De ez így van rendjén, hiszen maga Richter is elég kiismerhetetlen, misztikus (sőt, ma már legendás) egyéniség. Egymásnak ellentmondó visszaemlékezések és korabeli írások alapján nem derül ki, hogy a Zeneakadémia erősen foghíjas nézőtere egy koncert alatt (ahogy sokan írják, a szünetben lezajlott örült telefonálások következményeként), vagy egyik koncertről a másikra változott teltház, tomboló arénává. Az biztos, hogy Richter az eredetileg tervezetthez képest mintegy két hetet „ráhúzott” első magyarországi fellépéssorozatára, hogy ki tudja elégíteni a koncertlátogató publikum igényeit. 1954-ben kétségtelenül örökre meghódította a magyar közönséget. Olyannyira, hogy – mivel repülőre soha nem ülve – nyugati turné előtt-után átutazott országunkon, rendszeresen adott egy-két koncertet, sokszor tényleg csak útközben, még csak éjszakát sem töltve Magyarország földjén. Ezek a fellépések rendszerint az utolsó

pillanatban, szájhagyomány útján lettek „meghirdetve”, s természetesen teltházás koncertek voltak egytől-egyig.

A közönség rajongása könnyen érthető, ha végighallgatjuk a CD-t. Az 1954-es bemutatkozó koncertről való felvétel Bach c-moll francia szvitjének Allemand tétele, melynek letisztultsága igazán a legkényesebb historikus zenészlésnek is megfelelő. Pedig Richter távol tartotta magát mindenféle irányzattól, a régizene-mozgalom sem érintette. Öntörvényűen kísérletező művész volt, aki mindig a zeneszerző eredeti elképzelését próbálta meg újjáéleszteni. Ebből persze – erős egyénisége folytán – nem volt kihagyható maga Richter sem. De saját erős személyiségét is az adott műnek zenének rendelte alá, s azon keresztül sugárzott. A fentebb már említett Mozart-részlet (a KV 280-as F-dúr szonáta második-harmadik tétele) stílári tisztaságát tekintve hasonló a Bach-interpretációhoz. Talán még érettebb, a billentés talán – ha lehet – még kifinomultabb, még gördülékenyebb. Állandóan a zene, az interpretáció, a technika, a stílúismeret fejlődéséről beszélünk, miközben a neves zongoristák (és persze más hangszeresek) zöme manapság is képtelen elfogadható módon bécsi klasszikus zenét, különösen Mozartot játszani és akkor tessék, itt a bizonyíték, hogy ezt már Szvjatoszlav Richter már 1965-ben tudta. A historikus zenei mozgalmak fényében Richter Bach- és Mozart-játéka számomra különösen kiemelkedő, a romantikus és XX. századi zongorairodalom magávalragadó tolmácsolásán nem csodálkozom, hiszen előadói zsenialitása annyira természetes, hogy tőle mindenképpen a maximumot várja a hallgató. S bizony, nem is csalódik. Akár Ravel vagy Debussy impresszionista színeiről, akár Schumann szilajságáról, Schubert zaklatott bensőjú klasszicizmusáról, Liszt korát megelőző szellemi szabadságáról, Beethoven drámai mélységéről, Prokofjev és Rahmanyinov kifinomult, szinte játékos, mégis őszerejú oroszágáról, Grieg finomságáról vagy Chopin melankolikusságáról van szó, netán éppen ugyanazon darabon belül a felsoroltak ellenkezőjéről, Richter mindent képes megeleveníteni.

Vannak persze egyéb, technikailag jobb minőségű Richter-felvételek, nekem ez a „könyves-CD” mégis kedvesebb. Lehet, hogy csak azért, mert magyar, mert a miénk, de teljesebbnek érzem. És persze minden zenerajongó polcára valónak.

Itzés Tamás

(megjelent az AUDIO c. lapban 2001-ben)